

Kurk
Lietuvai

Lietuvos Respublikos
socialinės apsaugos
ir darbo ministerija

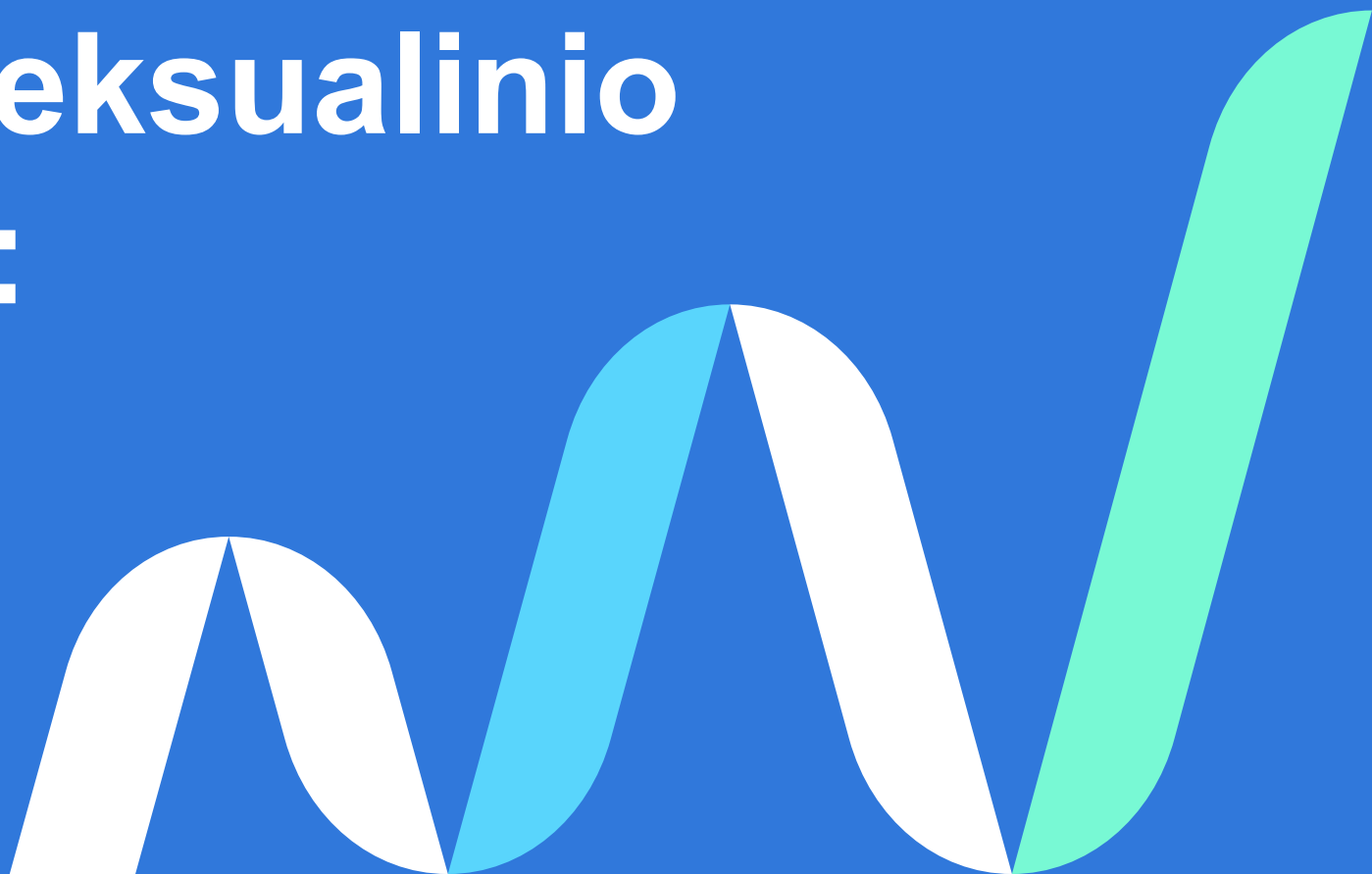
Pagalba pilnametystės sulaukusioms seksualinio smurto aukoms:

Situacijos Lietuvoje analizė

Autorė: *Dr. Monika Rogers*

Projektą ministerijoje kuravo, informaciją teikė
Jolanta Sakalauskienė, Lygių galimybių, moterų ir
vyrų lygybės grupės vadovė

2023 07 19

Rūpimi klausimai

1. Kokie pagrindiniai pagalbos nukentėjus nuo seksualinio smurto teikėjai?
2. Koks seksualinio smurto apibrėžimas ir pagalbos teisinis reguliavimas?
3. Kokie aukų poreikiai?
4. Kokia informacijos apie pagalbą kokybė?
5. Ar pagalbos teikimas efektyvus?

ANALIZĖS TIKLSLAI

- I. Išanalizuoti, koks šiuo metu pagalbos seksualinio smurto aukoms mechanizmas veikia Lietuvoje.
- II. Nustatyti, kaip efektyviai jis veikia.
- III. Iširti aukų poreikius.

AUKŲ POREIKIAI

Aukų poreikiais paremti nauji sprendimai, patobulinta pagalba

Esamos situacijos analizės turinys

I. Seksualinio smurto apibrėžimas ir pagalbos aukoms teisinis reguliavimas Lietuvoje ir ES

II. Aukų ir visuomenės poreikių pagalbai tyrimas

III. Egzistuojančios pagalbos identifikavimas ir įvertinimas

IV. Išvados ir pasiūlymai

I. Skyrius. Seksualinio smurto apibrėžimas, teisinė aplinka

- PSO apibrėžimas
- ES ir tarptautinė teisė
- Lietuvos teisinė aplinka

Pagal pasaulio sveikatos organizaciją, seksualinis smurtas apima plataus spektro veiksmus, nuo žodinio priekabiavimo iki priverstinio įsiskverbimo ir įvairių rūšių prievartos; nuo socialinio spaudimo ir bauginimo iki fizinės jėgos.

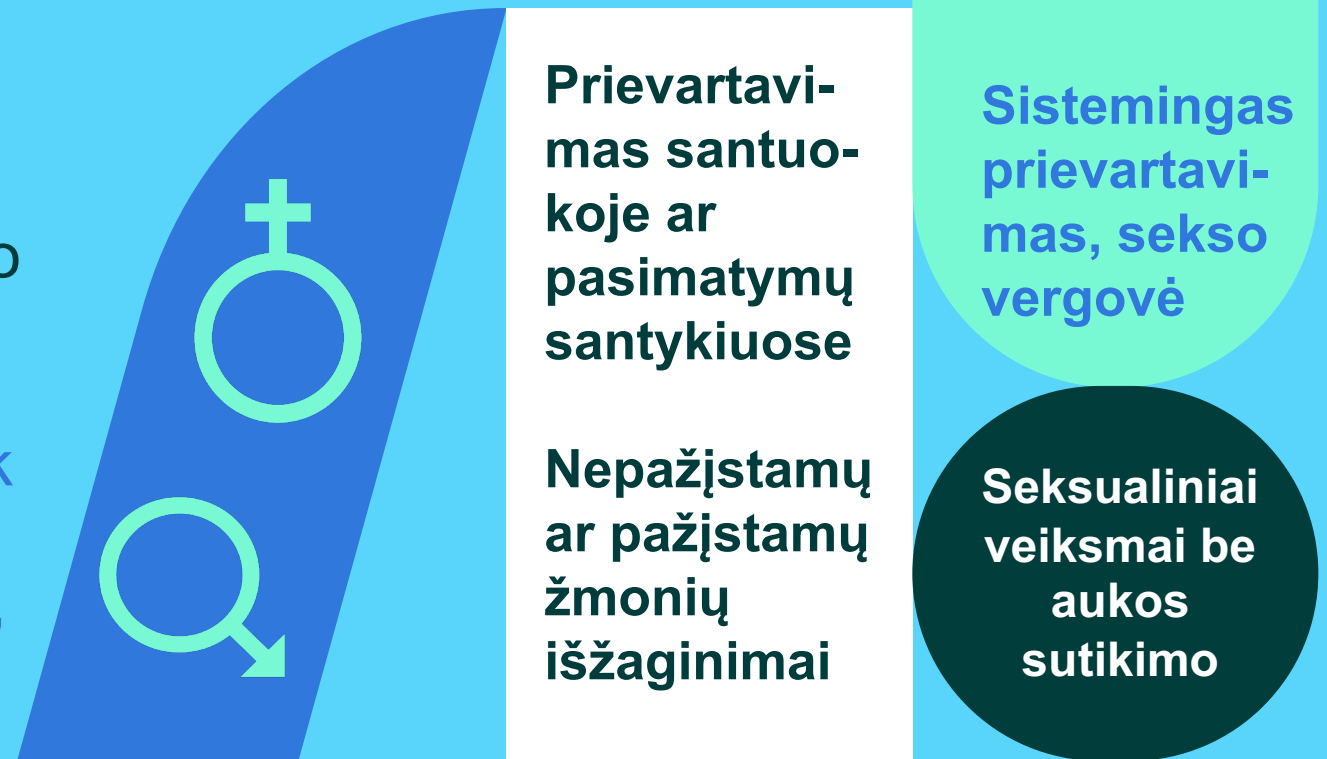
Tai veiksmai, nukreipti į asmens seksualumo eksploataciją ar pasikėsinimą šiai eksploatacijai be to asmens sutikimo.

Nuo seksualinio smurto kenčia ne tik moteriškos lyties asmenys. Kenčia vaikai. Itin pažeidžiami yra neįgalieji, LGBT+ asmenys.

PSO apibrėžimas

Kai kurios seksualinio smurto rūšys:

Europos sąjungos teisė

Europos sąjungoje seksualinio smurto teisinis reguliavimas šiuo metu paliekamas valstybių narių kompetencijai. Tačiau, svarstoma dėl naujos direktyvos priėmimo, kuri vadintųsi „Dėl kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu šeimoje“.

Tokie svarstymai yra nulemti supratimo, kad seksualinio smurto mastai nuolat auga. Pavyzdžiui, visoje ES, 2014 m. duomenimis, 1 iš 10 moterų pranešė patyrusios seksualinę prievartą.

Direktyvos pasiūlyme teigiama, kad seksualinis smurtas apima veiksmus, kurie lemia arba gali lemti fizinę, seksualinę, psichologinę žalą ar kančias, įskaitant grasinimus. Tai yra:

- išžaginimas;
- moterų lyties organų žalojimas;
- seksualinis priekabiavimas;
- neapykantos kalba;
- kibernetinis seksualinis smurtas

„...smurtą lemia lyčių nelygybė“

kuri yra

struktūrinės diskriminacijos apraiška“

1 iš 10
moterų
pranešė patyrusi
seksualinę prievartą

1 iš 20
buvo išžaginta

Seksualinis smurtas pagal Lietuvos baudžiamąją teisę - nusikaltimas

149 str. Išžaginimas: lytinis santykiavimas „su žmogumi prieš šio valią“, panaudojant fizinį smurtą, grasinant tuoj pat jį panaudoti, ar kitaip atimant galimybę priešintis, ar pasinaudojant bejėgiška asmens būkle.

150 str. Seksualinis prievartavimas: lytinės aistros tenkinimas prieš asmens valią „analiniu, oraliniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu“ panaudojant fizinį smurtą, grasinant „tuo pat jį panaudoti, ar kitaip atimant galimybę priešintis“, arba „pasinaudojant bejėgiška nukentėjusio asmens būkle“.

151 str. Privertimas lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti aistrą grasinant panaudoti smurtą, panaudojant kitokią prievartą, pasinaudojant asmens priklausomumu.

152 str. Seksualinis priekabiavimas: siekiant seksualinio bendravimo „vulgariais ar panašiais veiksmais, pasiūlymais ar užuominomis priekabiauti“ prie „pagal tarnybą ar kitaip priklausomo asmens“.

LR Sveikatos apsaugos ministro įsakymas, 2021 07 30, Vilnius "DĖL ASMENS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS PASLAUGŲ TEIKIMO GALIMAI SEKSUALINĮ SMURTĄ PATYRUSIEMS MOTERIŠKOSIOS LYTIES ASMENIMS APRAŠO PATVIRTINIMO"

Seksualinis smurtas - tyčinės nusikalstamos veikos, kaip jos apibrėžiamos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“.

Paslaugas seksualinį smurtą patyrusioms pacientėms teikia asmens sveikatos priežiūros įstaiga (ASPĮ), kurioje ištisą parą, 7 dienas per savaitę teikiamos paslaugos:

- **Vilniaus universiteto ligoninė Santaros klinikos;**
- **Lietuvos sveikatos mokslų universiteto ligoninė Kauno klinikos;**
- **Klaipėdos universitetinė ligoninė;**
- **Respublikinė Šiaulių ligoninė;**
- **Respublikinė Panevėžio ligoninė**

LIETUVOS RESPUBLIKOS SVEIKATOS APSAUGOS MINISTRO ĮSAKYMAS

DĖL ASMENS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS PASLAUGŲ TEIKIMO GALIMAI SEKSUALINĮ SMURTĄ PATYRUSIEMS MOTERIŠKOSIOS LYTIES ASMENIMS APRAŠO PATVIRTINIMO

2021 m. liepos 30 d. Nr. V-1765
Vilnius

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos sveikatos priežiūros įstaigų įstatymo 10 straipsnio 6 punktu:

1. T v i r t i n u [Asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo galimai seksualinį smurtą patyrusiems moteriškosios lyties asmenims aprašą*](#) (pridedama).
2. P a v e d u įsakymo vykdymą kontroliuoti viceministruui pagal veiklos sritį.
3. N u s t a t a u, kad:
  - 3.1. šis įsakymas įsigalioja 2022 m. sausio 1 d.;
  - 3.2. 2022 m. gegužės 1 d. įsigalioja:
    - 3.2.1. tokia šiuo įsakymu patvirtinto asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo galimai seksualinį smurtą patyrusiems moteriškosios lyties asmenims aprašo (toliau – Aprašas) 3.2 papunkčio redakcija:

„3.2. **Paslaugos seksualinį smurtą patyrusioms pacientėms** (toliau – paslaugos) – gydytojo akušerio ginekologo ir (ar) skubiosios medicinos gydytojo, ir (ar) vaikų ligų gydytojo, išklausiųsiu pagalbos teikimo seksualinį smurtą patyrusioms pacientėms kursą, ir (ar) kitos profesinės kvalifikacijos gydytojo, atsižvelgiant į sužeidimo pobūdį, teismo medicinos eksperto, medicinos psichologo, socialinio darbuotojo, gydytojo psichiatro ar gydytojo vaikų ir paauglių psichiatro, bendrosios praktikos slaugytojo pagal įgytą profesinę kvalifikaciją ir medicinos normų reglamentuojamą kompetenciją pilnametėms ir (ar) nepilnametėms galimai seksualinį smurtą patyrusioms pacientėms teikiamos skubiosios ir neskubiosios paslaugos.“;
    - 3.2.2. tokia Aprašo 7.1 papunkčio redakcija:

„7.1. gydytojas akušeris ginekologas ir (ar) skubiosios medicinos gydytojas, išklauses pagalbos teikimo seksualinį smurtą patyrusiems asmenims kursą, ir (ar) kitos profesinės kvalifikacijos gydytojas, atsižvelgiant į sužeidimo pobūdį;“;
    - 3.2.3. tokia Aprašo 8.1 papunkčio redakcija:

„8.1. vaikų ligų gydytojas ir (ar) skubiosios medicinos gydytojas, ir (ar) gydytojas akušeris ginekologas, išklauses pagalbos teikimo seksualinį smurtą patyrusiems asmenims kvalifikacijos kursą.“;

LIETUVOS RESPUBLIKOS APSAUGOS NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ĮSTATYMAS. 2011 m. gegužės 26 d., Vilnius

Siekia apsaugoti smurtą, taip pat ir seksualinį, artimoje aplinkoje patiriančius asmenis.

Įgalina specializuotos pagalbos centrus, SPC (dabar – specializuotos kompleksinės pagalbos centrai, SKPC).

Įstatymo numatoma pagalba gali pasinaudoti asmenys, kurie su savo skriaudėju „siejami arba praeityje sieti santuokiniais, partnerystės, svainystės ir kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys, kartu gyvenantys ir tvarkantys bendrą ūkį“.

Nuo 2023 liepos 1 d. - apsaugos nuo smurto orderis:

Įpareigoja smurto pavojų keliantį asmenį 15 dienų išsikelti iš gyvenamosios vietos, nekontaktuoti su asmeniu, kuriam gresia smurto pavojus.

LIETUVOS RESPUBLIKOS APSAUGOS NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ĮSTATYMAS

2011 m. gegužės 26 d. Nr. XI-1425
Vilnius

PIRMASIS SKIRSNIS BENDROSIOS NUOSTATOS

1 straipsnis. Įstatymo paskirtis

1. Šiuo įstatymu siekiama ginti asmenis nuo smurto artimoje aplinkoje, kuris dėl jo žalos visuomenei priskiriamas prie visuomeninę reikšmę turinčių veikų, greitai reaguoti į iškilusią grėsmę, imtis prevencijos priemonių, taikyti apsaugos priemones ir teikti tinkamą pagalbą.

2. Smurtas artimoje aplinkoje yra žmogaus teisių ir laisvių pažeidimas. Šis įstatymas apibrėžia smurto artimoje aplinkoje sampratą, nustato smurto artimoje aplinkoje subjektų teises ir atsakomybę, prevencijos priemonių įgyvendinimą, pagalbos smurto artimoje aplinkoje atveju teikimą ir apsaugos priemonių smurtą patyrusiam asmeniui taikymą. Vaiko apsauga nuo smurto reglamentuojama šiame įstatyme ir kituose Lietuvos Respublikos teisės aktuose.

2 straipsnis. Pagrindinės šio įstatymo sąvokos

1. **Artima aplinka** – aplinka, kurią sudaro asmenys, siejami arba praeityje sieti santuokiniais, partnerystės, svainystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys, kartu gyvenantys ir tvarkantys bendrą ūkį.

2. **Nevyriausybinių organizacija** – nuo valstybės ir savivaldybių institucijų nepriklausomas, savanoriškumo pagrindais visuomenės ar jos grupės naudai veikiantis viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas nėra pelno ar politinės valdžios siekimas arba tik religijos tikslų įgyvendinimas.

3. **Pagalba smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims** (toliau – **pagalba**) – psichologo, teisinės, socialinės, sveikatos priežiūros, švietimo, apgyvendinimo ir kitos būtinai reikalingos, teikiamos valstybės, savivaldybės institucijų ir nevyriausybinių organizacijų smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims.

LIETUVOS RESPUBLIKOS PAGALBOS NUO NUSIKALSTAMOS VEIKOS NUKENTĖJUSIEMS ASMENIMS ĮSTATYMAS

2021 m. sausio 14 d., Vilnius

- Įgyvendina 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvą 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai.
- Taikoma visoms nusikaltimų aukoms, ne tik seksualinio smurto.
- Įstatymu numatomas organizacijų, kurių funkcija – rūpestis nusikaltimo aukų teisėmis – tinklas.

LIETUVOS RESPUBLIKOS PAGALBOS NUO NUSIKALSTAMOS VEIKOS NUKENTĖJUSIEMS ASMENIMS ĮSTATYMAS

2021 m. sausio 14 d. Nr. XIV-169
Vilnius

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1 straipsnis. Įstatymo paskirtis ir taikymas

1. Šio įstatymo paskirtis – užtikrinti, kad fiziniai asmenys, nukentėję nuo nusikalstamos veikos, padarytos Europos Sąjungos teritorijoje, prieš baudžiamąjį procesą, jo metu, prireikus – po jo ir visais atvejais, kai baudžiamasis procesas nepradedamas, arba nukentėję nuo nusikalstamos veikos, padarytos ne Europos Sąjungos teritorijoje, kai baudžiamasis procesas vyksta Lietuvos Respublikos teritorijoje, būdami Lietuvos Respublikos teritorijoje, gautų pagalbą.
2. Nuo nusikalstamos veikos nukentėjęs vaikai, su vaiko teisėmis, laisvėmis ir jų apsauga susiję santykiai teikiant pagalbą reglamentuoti Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme ir jo įgyvendinamuosiuose teisės aktuose.
3. Šio įstatymo nuostatos, reglamentuojančios pagalbos teikimą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiam asmeniui, taikomos tiek, kiek šios pagalbos teikimas nereglementuotas Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme.
4. Šiuo įstatymu įgyvendinami Europos Sąjungos teisės aktai, nurodyti šio įstatymo pried

Pagalbos aukoms organizacijos atstovė Dalia Puidokienė – apie reikalingus įstatymų pakeitimus, įskaitant „sutikimo“ seksualiniams veiksams sąvokos įvedimą:

„Bet koks papildomas įrankis tai yra papildomas resursas, ir tikrai žmogui padėtų. Padėtų abiem pusėms. Ir tam, kuris daro nusikaltimą, kad jis, žinodamas kad už tai turės atsakyti, tai jį galbūt prevenciškai sulaukytų“.

O aukos turėtų „daugiau resursų apsiginti ir atstatyti“ teisingumą:

„Nes bet kokia prievarta, o ypač seksualinė, sunaikina žmogui pamatinį saugumą, autonomiškumo turėjimą, ir žmogus, tai patyręs, siekia atstatyti visa tai. (...) Tai jei būtų tokie instrumentai, žmogui automatiškai ateitų žinutė, kad yra tokia pagalba....“

Pagrindiniai įstatymai: ko trūksta?

- **Stambulo konvencijos ratifikavimo: pripažinti, kad smurtas lyties pagrindu yra specifinė, mokslškai įrodyta smurto rūšis**
- **„Sutikimo“ seksualiniams veiksams sąvokos įrašymo į baudžiamuosius įstatymus**

Laima Vaigė, Lietuvos žmogaus teisių centro tarybos narė apie Stambulo konvencijos įtaką tobulinant teisės aktus, reguliuojančius seksualinį smurtą:

„Kitas svarbus pasikeitimas jau susijęs su Stambulo konvencijos ratifikavimu. Tai yra (...) „sutikimo modelis“ baudžiamojoje teisėje: taisyklė, kad seksas, su kuriuo nėra aiškiai sutikta, yra fizinio asmens vientisumo pažeidimas“. Nuo 2018 m. toks modelis veikia Švedijoje.

Prokuratūros atstovas A. Meška – apie baudžiamojo proceso trūkumus:

Smurtas prieš suaugusias aukas yra „vadinamas privačiai viešas procesas, kai privaloma turėti aukos pareiškimą.

Arba, nebent, auka dėl kažkokių tai savo fizinių ar ekonominių priežasčių negali pati savęs gint. Tai yra, yra priklausoma nuo skriaudiko ar taip toliau.

Ir tokiu atveju prokuroras gali įsikišti į procesą ir pats pradėti tyrimą.“

„...jeigu prokuroras tokioj byloj nuspręs, kad auka yra auka, o jina sakys, aš nieko nenoriu ir nieko nepasakosiu, tai netoli mes su ta byla nuvažiuosim.“

Pagrindiniai įstatymai: ko trūksta?

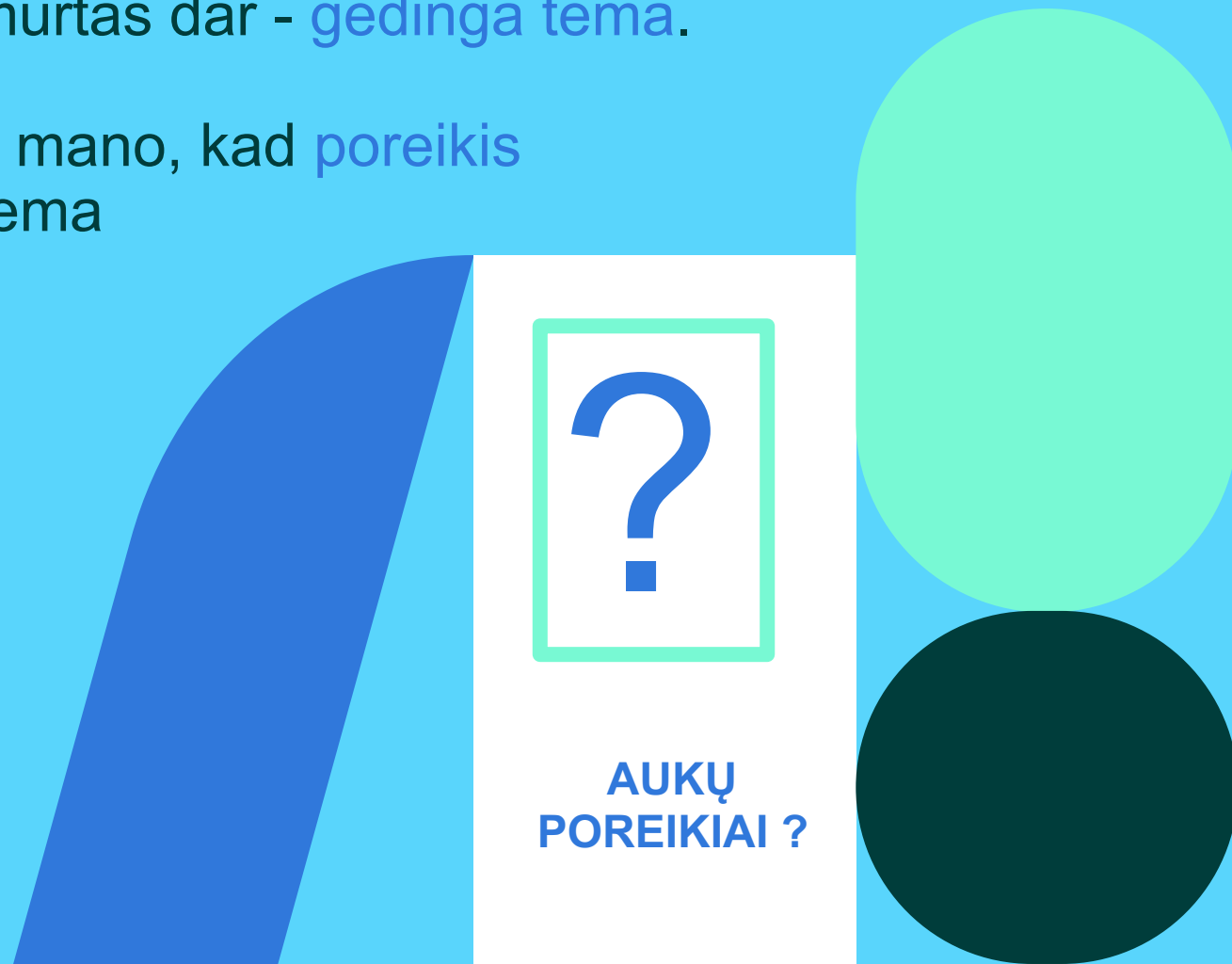
- **Baudžiamojo proceso pakeitimų, kad būtų galima pradėti baudžiamąją bylą ir be aukos pareiškimą**
- **Kai kurių su seksualiniu smurtu susijusių nusikalstamų veikų geresnio supratimo, teisinio reguliavimo ir baudžiamojo persekiojimo – pvz. seksualinis smurtas elektroninėje erdvėje, prievartavimo narkotikai**
- **Medicininė pagalba – turėtų būti teikiama ne tik moteriškos lyties asmenims**

II. Skyrius. Aukų poreikių tyrimas

- Aukų teises ginančių ir pagalbą joms teikiančių nevyriausybinių organizacijų nuomonė
- Pagalbos būdų žinomumo, informacijos vertinimas
- Pilotinis šios analizės autorės tyrimas
(tikslas - identifikuoti informacinės sklaidos kokybę, pagalbos būdų žinomumą bei galimus aukų poreikius)

- Pasak nevyriausybinių sektoriaus atstovų, Lietuvoje dirbančių su seksualinio smurto atvejais – **sunku nustatyti aukų poreikius.**
- Aukos retai kreipiasi, seksualinis smurtas dar - **gėdinga tema.**
- Nevyriausybinių sektoriaus atstovai mano, kad **poreikis pagalbai yra didelis:** jei pagalbos sistema funkcionuotų geriau – išaugtų besikreipiančiųjų skaičius.

„Poreikis yra didelis. (...). Reikia pripažinti, kad tiek kiek yra fizinio smurto, tiek panašiai yra ir seksualinio smurto. Tiesiog moterys to neidentifikuoja, apie tai jos nekalba. (...) Apie tai sunku ir konsultantams užduoti klausimus – nes reikia gebėjimų užduoti tuos klausimus.“

Pasak seksualinio smurto aukoms pagalbą teikiančių institucijų ir organizacijų atstovų, aukoms **ne visuomet aišku**, į kurią organizaciją seksualinio smurto atveju kreiptis.

Ne visiems žinoma, kad kriterijus, nustatantis, kas teiks pagalbą - ar smurtas fiksuojamas **ARTIMOJE APLINKOJE** ar **NE**. Įsijungia skirtinga pagalbos teikimo tvarka.

- Kaip numato **APSAUGOS NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ĮSTATYMAS** - jei seksualinis smurtas įvyko artimoje aplinkoje, tai aukos turėtų kreiptis į Specializuotos kompleksinės pagalbos centrus (SKPC).

- Pagal **PAGALBOS NUO NUSIKALSTAMOS VEIKOS NUKENTĖJUSIEMS ASMENIMS ĮSTATYMĄ**, jei seksualinis smurtas įvyko ne artimoje aplinkoje, aukos turėtų kreiptis į Pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims tarnybas. **Šis kelias, pasak NVO atstovų, aukoms ir visuomenei žinomas mažiau.**

Viešojoje erdvėje yra keli informaciniai kanalai, kur galima rasti patarimus seksualinio smurto aukoms. Google paieškoje pirmiausia randami: visureikalas.lt; manoteises.lt; ribologija.lt; specializuotospagalboscentras.lt

1. Lietuvoje nėra svetainės TIK seksualinio smurto aukoms – kitaip nei pvz. UK, kur yra rapecrisis.org.uk (žr. pav.).
2. Svetainėse daug informacijos apie kitas smurto lyties pagrindų rūšis, žinutė apie seksualinį smurtą pasimeta.
3. Potencialios seksualinio smurto aukos dažniausiai kreipiamos į SKPC (išimtis – ribologija.lt).
4. Sunku rasti nurodymus, kokios organizacijos padeda, jei smurtauta ne artimoj aplinkoj.
5. Dalis informacijos pasenusi, klaidinanti. (pvz. iš minėtų 4 svetainių tik ribologija.lt mini 2021 m. Sveikatos ministro įsakymo numatytas 5 ligonines, kurios teikia pagalbą seksualinio smurto aukoms)

We're here for you

Patiri artimo žmogaus smurtą?

Kreipkis į Specializuotos kompleksinės pagalbos centrą. Pagalba nemokama ir konfidenciali.

Pasikalbėjime Internetu
I–V 9.00–12.00 Ir
13.00–16.00

Pasikalbėjime telefonu
8 700 55516
I–V 8.00–20.00

Specializuotos Kompleksinės
Pagalbos Centrų Kontaktai

PATYRIAU SEKSUALINĮ SMURTĄ. KĄ DARYTI?

Ką daryti susidūrus su seksualiniu smurtu?

Ką daryti patyrus seksualinį smurtą?

Analizės autorės **pilotinio** tyrimo duomenys: ką rodo nuomonių apklausa?

Ar kada nors gyvenime teko susidurti su seksualiniu smurtu (patirti pačiam / pačiai arba pažinoti seksualinį smurtą patyrusį asmenį)?

Įsivaizduokite, kad patyrėte seksualinį smurtą. Ar žinotumėte, kur kreiptis pagalbos?

Taip: 75 atsakymai **Ne: 44** atsakymai

Viso:

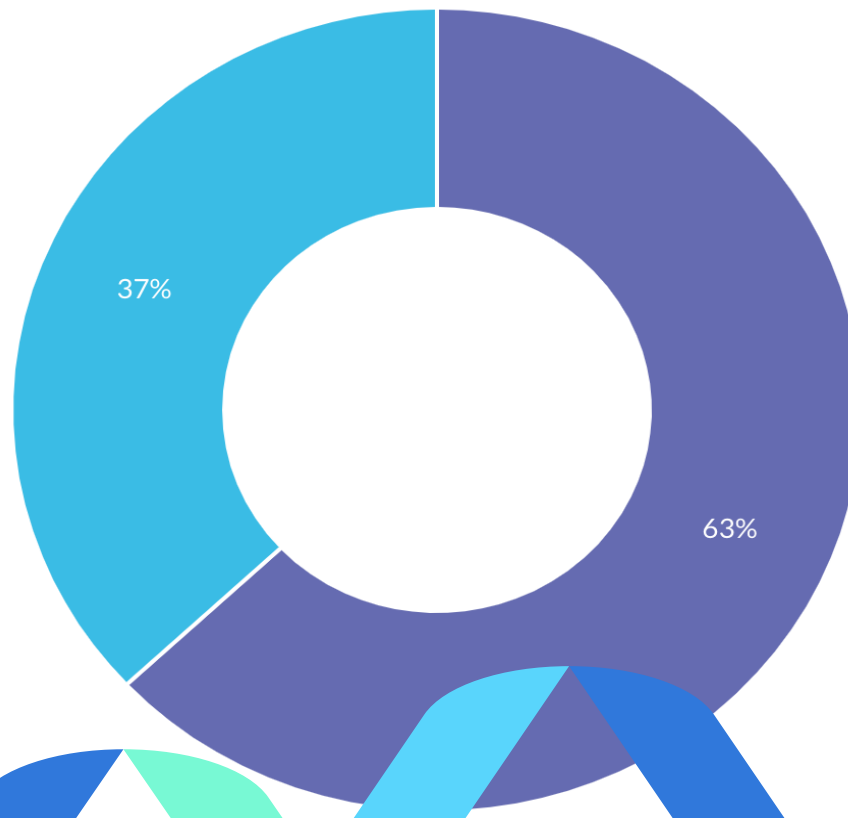
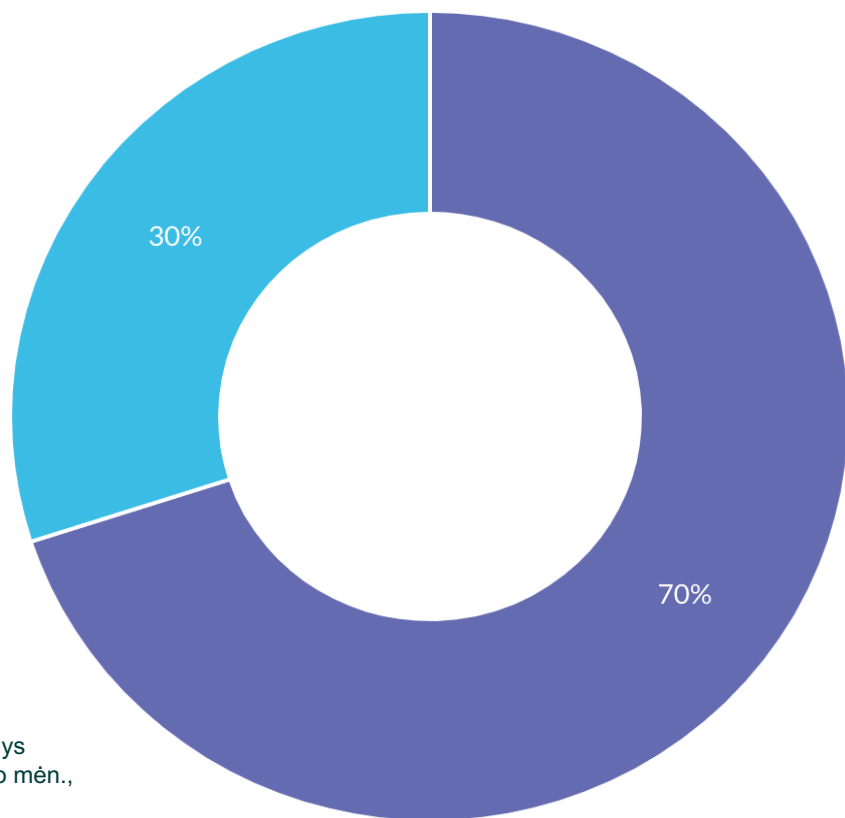
120 atsakė

Taip:

84 ats.

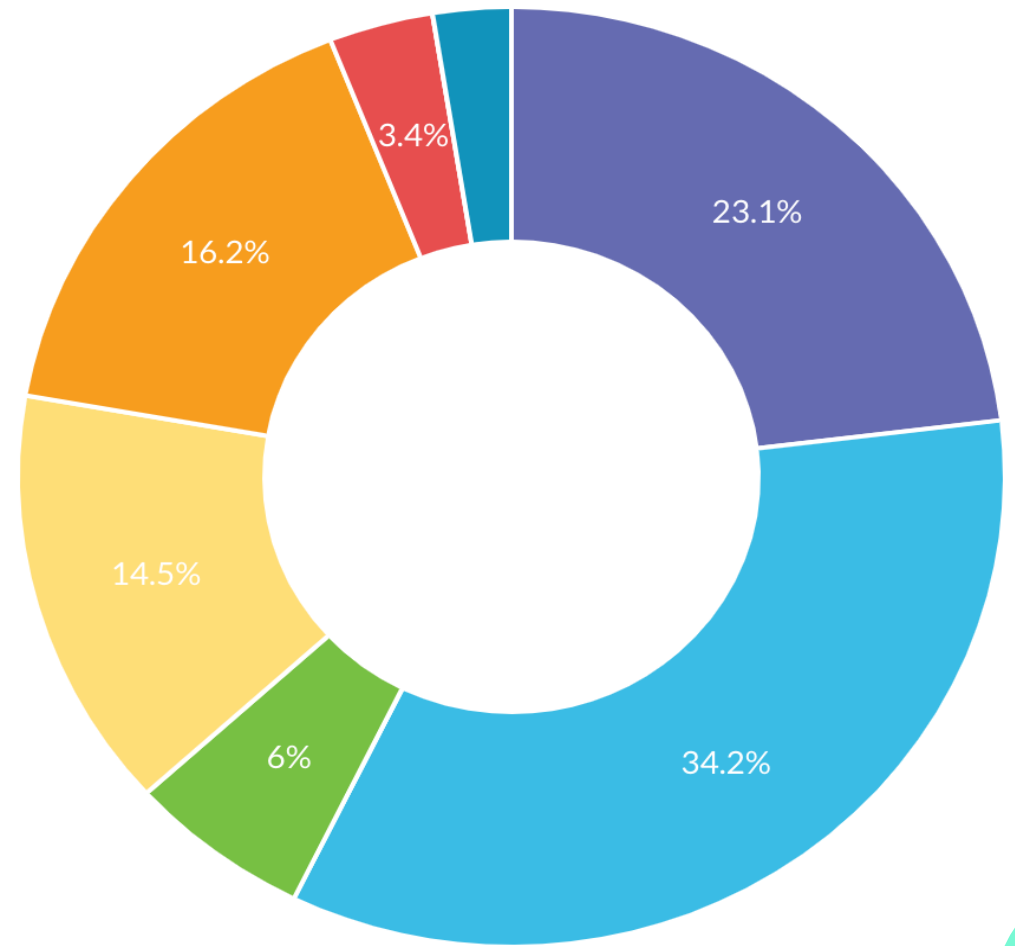
Ne:

36 ats.

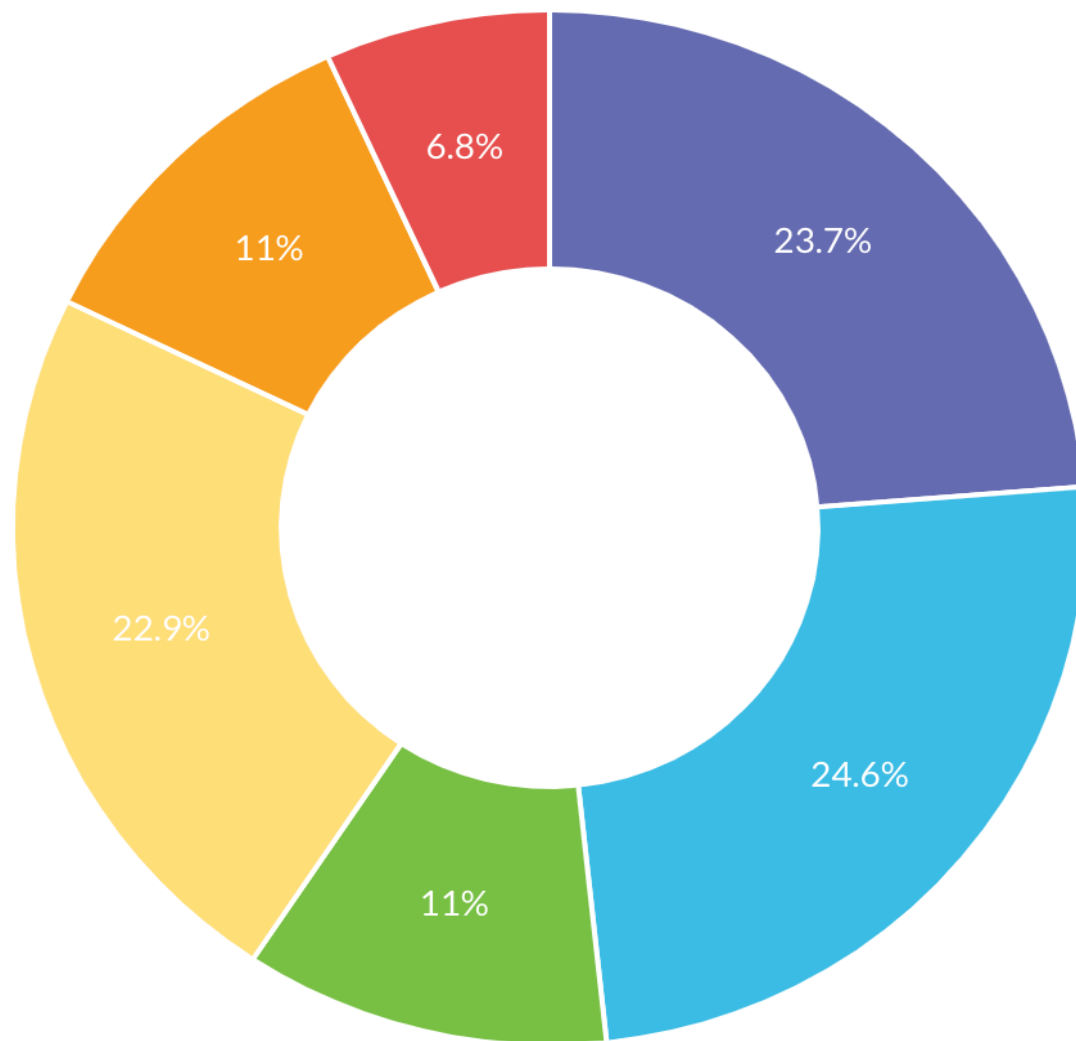
Kur rekomenduotumėte kreiptis pilnametei draugei (giminaitei), teigiančiai, kad patyrė seksualinį smurtą?

● Skambinti 112	27
● Į policiją	40
● Į ligoninę	7
● Skambinti moterų linija	17
● Į specializuotos kompleksinės pagalbos centrus	19
● Į privatų psichologą / ę	4
● Į privatų teisininką / ę	0
● Į draugus ar šeimos narius	3

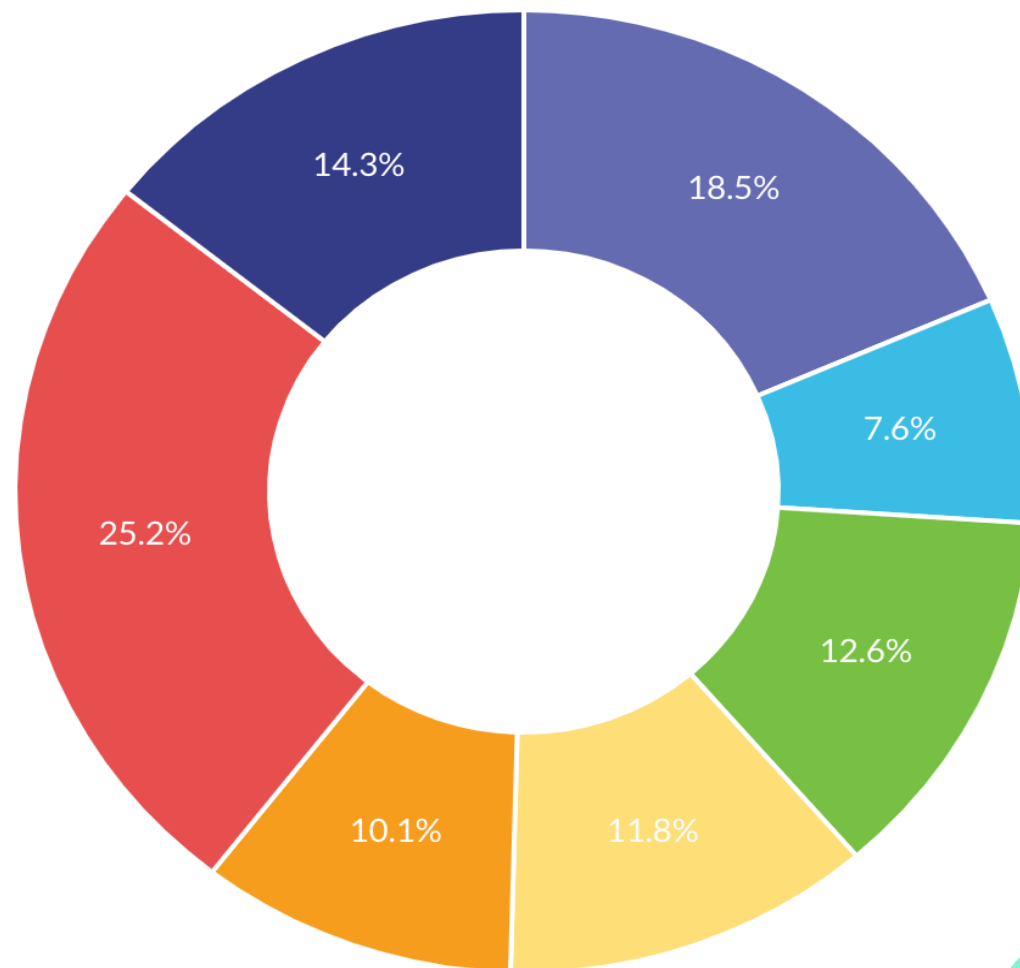
Kaip manote, kodėl seksualinį smurtą patyrę asmenys ne visada kreipiasi pagalbos?

● Abejoja, ar sulauks pagalbos	28
● Gėda	29
● Baimė, kad smurtautojas keršys	13
● Trauma, noras kuo greičiau pamiršti	27
● Baimė, kad kiti sužinos	13
● Nepasitiki institucijomis	8

Kas, jūsų nuomone, galėtų pagerinti seksualinio smurto aukų situaciją?

● Daugiau informacijos, kur kreiptis pagalbos	22
● Nemokama anonimiška medicininė pagalba aukai	9
● Nemokama anonimiška teisinė pagalba aukai	15
● Nemokama anonimiška psichologinė pagalba aukai	14
● Nemokamas specializuotas telefono numeris konsultacijoms ir / ar emocinei paramai gauti	12
● Žinojimas, kad pagalbą teikiantys asmenys nesmerks ir suteiks emocinę paramą	30
● Baudžiamojo kodekso keitimas – lytininių santykių be aiškiai ir laisvanoriškai išreikšto sutikimo kriminalizavimas	17

Kaip atskleidė mūsų apklausa – svarbiausi **AUKŲ POREIKIAI**:

Greita, kokybiška,
aukos konfidencialumą
užtikrinanti medicinos
pagalba

Nusikaltimo tyrimas,
teisingumas ir asmens
duomenų
konfidencialumą
užtikrinanti teisinė
pagalba

Psichologinė, emocinė
pagalba

MEDICININĖ
TEISINĖ
PSICHOLOGINĖ

III. Skyrius. Esančių pagalbos kelių identifikavimas, jų kokybės įvertinimas

Pagalbą pilnametėms seksualinio smurto aukoms Lietuvoje teikiančios organizacijos

Organizacija	Pagalbos kategorija	Funkcijos	Teisės aktas	Pirmasis kontaktas?
Policija		Kontaktas su auka, kuri nusprendžia rašyti pareiškimą, baudžiamasis persekiojimas	BK, BPK	TAIP
Prokuratūra		Nusikaltimo tyrimas, baudžiamasis persekiojimas	BK, BPK	NE
Teismai		Bylos tyrimas, teismo funkcijos	BK, BPK	NE
Bendrasis pagalbos centras		Nukreipimas skubiai policijos ar / ir medikų pagalbai	Bendrojo pagalbos centro įstatymas	TAIP
Greitoji medicinos pagalba	 	Skubi medikų pagalba Esant poreikiui, skubios pagalbos suteikimas vietoje, pristatymas į ligoninę	Sveikatos ministro įsakymas	TAIP
5 ligoninės, teikiančios medicinos pagalbą		Skubi ir neskubi medicininė pagalba aukai	Sveikatos ministro įsakymas	TAIP
Specializuotos kompleksinės pagalbos centrai	 	Specializuota teisinė, psichologinė pagalba, Emocinė parama	Smurto artimoje aplinkoje įstatymas	TAIP
Pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims tarnybos	 	Specializuota teisinė, psichologinė pagalba Emocinė parama	Pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymas	TAIP
Emocinės pagalbos telefono linijos		Emocinė parama aukai, instrukcijos, ką daryti toliau	Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymai konkursams	TAIP

Medicininės paslaugos. Nors Lietuvoje nėra „išprievartavimo klinikų“ (angl. „rape clinic“, specializuota gydymo įstaiga, orientuota tik į seksualinio smurto aukas) – teisės aktai numato, kad paslaugos seksualinio smurto aukoms bus teikiamos **5 ligoninėse**, geografiškai tolygiai pasiskirsčiusiose Lietuvos teritorijoje. Jos visos privalo teikti skubias (per 72 val.) ir neskubias medicininės paslaugas seksualinio smurto aukoms (apžiūra atskirame kabinete, įrodymų apie galimą nusikaltimą surinkimas, reikalingi vaistai lytiškai plintančių ligų bei nėštumo prevencijai, narkotikų bei alkoholio testai ir kitos reikalingos priemonės).

Trūkumai:

- a) nėra aišku, kaip bus užtikrinamas aukų anonimiškumas, nes teisės aktas nurodo kreiptis į ligoninių priėmimą bendraja tvarka. Tai patvirtinta ir Sveikatos apsaugos ministerijos atstovo. Nors teisės akte ir minimi atskiri kabinetai ir laukimo zonos, pirmasis kontaktas vis tiek bus su bendrojo priėmimo skyriaus darbuotojais;
- b) skundai dėl netinkamo paslaugų suteikimo teikiami bendraja tvarka;
- c) neaišku, kaip lengvai paslaugomis galės pasinaudoti socialiai pažeidžiami asmenys, neįgalieji – pvz. įsakymas nenumato, kad visi reikalingi medikamentai, pvz., antibiotikai, bus nemokami;
- d) teisės akte kalbama tik apie „moteriškos lyties asmenis“, nors seksualinį smurtą patiria ne tik jie.

2 kelias susidūrus su seksualiniu smurtu: kreiptis į skubios pagalbos tarnybas

Seksualinio smurto atveju, Bendrasis pagalbos centras (112, BPC) informaciją perduoda policijai ir greitajai medicinos pagalbai. Greitoji medicinos pagalba (GPM) yra informuota, kad aukas reikėtų kreipti būtent į įsakyme nurodytas 5 ligonines

Trūkumai:

- a) BPC (112) nėra informuoti, kad aukas reikėtų kreipti būtent į 5 Sveikatos ministro įsakyme nurodytas ligonines.
- b) Pasak BPC atstovų, iš jų pusės, galimos seksualinio smurto aukos nėra nukreipimo į SKPC ir / arba pagalbos nusikaltimų aukoms organizacijas.

3 kelias susidūrus su seksualiniu smurtu: kreiptis į teisėsaugą

Policija yra pirmojo kontakto institucija, kurios darbas – atlikti nusikaltimo tyrimą ir nukreipti auką tolimesnės pagalbos. Toliau darbo imasi prokurorai ir teismai.

Trūkumai:

- a) Lietuvos teisėje sutikimo lytiniam santykiams nebuvimas nėra esminis seksualinio smurto apibrėžties elementas;
- b) smurto ne artimoje aplinkoje atveju, policija negali perduoti informacijos pagalbos organizacijoms be aukos sutikimo.

Pagalbos aukoms organizacijos atstovė – apie sutikimo įrašymą į baudžiamąjį kodeksą: *„Bet koks papildomas įrankis tai yra papildomas resursas, ir tikrai žmogui padėtų. Padėtų abiem pusėms. Ir tam, kuris daro nusikaltimą, kad jis, žinodamas kad už tai turės atsakyti, tai jį galbūt prevenciškai sulaikytų“. O aukos turėtų „daugiau resursų apsiginti ir atstatyti“ teisingumą.* (D. Puidokienė)

Policijos atstovė – apie poreikį keisti įstatymus, leidžiant policijai ir ne artimoje aplinkoje įvykusio seksualinio smurto atveju informuoti pagalbos aukoms organizacijas: *„Bėda turbūt ta, kad jei tai ne smurtas artimoj aplinkoj (...) tai auką mes galime informuoti apie tokias galimybes, kad yra tiek institucijų, kad jos galėtų suteikti pagalbą, bet iš aukos mes privalome pagal visus šituos įstatymus, kuriuos aš įvardinau, paimti sutikimą.“* (L. Zaleskienė)

4 kelias susidūrus su seksualiniu smurtu: kreiptis į SKPC arba pagalbos nusikaltimo aukoms organizacijas

Trūkumai:

- a) Ne itin racionalu atrodo seksualinio smurto (jei jis neįvyko artimoje aplinkoje) aukas aptarnauti tik organizacijose, kurios padeda visų nusikaltimų aukoms pagal aukų direktyvą. Juk būtent tokios organizacijos kaip SKPC turi specialistus, apmokytus dirbti su smurto aukomis. Jie geriau supranta ir seksualinio smurto specifiką, aukos poreikius.
- b) Iš aukos ir visuomenės perspektyvos, trūksta informacijos ir aiškumo, kada ir kaip kreiptis į SKPC o kada į kitas organizacijas; pasak SKPC atstovų, jie šiuo metu specializuojasi smurte artimoje aplinkoje, bet priima ir kitus nuo seksualinio smurto nukentėjusius.
- c) Labai mažas besikreipiančių į pagalbos organizacijas būtent dėl seksualinio smurto skaičius, dar sudėtingesnė LGBT+ asmenų situacija.
- d) Rekomendacija: turėti Lietuvoje vieną organizaciją, su tuo pačiu pavadinimu, į kurią galėtų kreiptis visos aukos, patiriančios ar patyrusios bet kokį smurtą dėl lyties (fizinį, psichologinį, ekonominį, seksualinį). Toks „vieno langelio principas“ supaprastintų procesą, būtų aiškesnis pačioms aukoms.

IV. Išvados ir pasiūlymai

1. Pagalbos seksualinio smurto aukai sistemos užuomazgos Lietuvoje egzistuoja, bet **trūksta komunikacijos** tarp skirtingų šios sistemos grandžių – pagalbą aukoms teikiančių institucijų ir organizacijų.

2. Jokia institucija ar organizacija **nėra pagrindinė atsakomybės** už pagalbos seksualinio smurto aukoms mechanizmo sklandesnį funkcionavimą **nešėja**.

3. Reikalingas **pagalbos seksualinio smurto aukoms algoritmas**, sujungiantis **minėtas pagalbą teikiančias institucijas** į vieną loginę, aukai ir patiems specialistams suprantamą sistemą.

4. Galima pagalvoti ir apie **vieno langelio principu** veikiančią pagalbos aukai tvarką; apsvarstyti, ar verta **kurti vieną organizaciją**, dirbsiančią su visomis smurto lyties pagrindu aukomis.

IV. Išvados ir pasiūlymai

5. Reikėtų užtikrinti **sklandžią tarpinstitucinę komunikaciją**.
6. Reikalinga **viena institucija ar organizacija**, ne tik teikianti metodinę paramą pagalbos tinklo institucijoms, bet ir turinti pagrindinio koordinatoriaus funkciją.
7. Reikėtų tobulinti **sklaidos apie pagalbą kanalus**.
8. Reikalingas platus **teikiamos pagalbos kokybės tyrimas** - kad būtų aiškiau, ar teikiama pagalba atitinka aukų poreikius.
9. Reikalinga nuolatinė teikiamos **pagalbos kokybės stebėseną**.

Šaltiniai: Lietuvos teisės aktai

Akto santrumpa	Pilnas pavadinimas ir nuoroda
Bendrojo pagalbos centro įstatymas	<u>LR BENDROJO PAGALBOS CENTRO ĮSTATYMAS, 2004 m. gegužės 25 d. Nr. IX-2246, Vilnius</u>
BK	<u>LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMASIS KODEKSAS. PATVIRTINTAS 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968</u>
BPK	<u>LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSAS, PATVIRTINTAS 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785</u>
Pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymas	<u>LR PAGALBOS NUO NUSIKALSTAMOS VEIKOS NUKENTĖJUSIEMS ASMENIMS ĮSTATYMAS, 2021 m. sausio 14 d. Nr. XIV-169, Vilnius</u>
Smurto artimoje aplinkoje įstatymas	<u>LR APSAUGOS NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ĮSTATYMAS, 2011 m. gegužės 26 d. Nr. XI-1425, Vilnius</u>
Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymai	<u>LR SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTRO ĮSAKYMAS DĖL EMOCINĖS PAGALBOS TELEFONU TEIKIMO 2016–2018 METAIS PROJEKTŲ ATRANKOS KONKURSO ORGANIZAVIMO NUOSTATŲ PATVIRTINIMO IR EMOCINĖS PAGALBOS TELEFONU TEIKIMO PROJEKTŲ VERTINIMO IR ATRANKOS KOMISIJOS SUDARYMO</u>
Sveikatos apsaugos ministro įsakymas	<u>LR SVEIKATOS APSAUGOS MINISTRAS ĮSAKYMAS DĖL ASMENS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS PASLAUGŲ TEIKIMO GALIMAI SEKSUALINĮ SMURTĄ PATYRUSIEMS MOTERIŠKOSIOS LYTIES ASMENIMS APRAŠO PATVIRTINIMO, 2021 m. liepos 30 d. Nr. V-1765, Vilnius</u>

Šaltiniai: interviu (atlikti M. Rogers 2023 m. kovo-gegužės mėn.)

Asmuo	Institucija
Rokas Uscila	Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, patarėjas
Arūnas Meška	Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra
Dalia Puidokienė	Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centras, vadovė
Vilma Juozevičiūtė	Bendrasis pagalbos centras, Organizacinio skyriaus vyriausioji specialistė
Jūratė Šeduikienė	Moteryų informacijos centro direktorė
Laura Zaleskienė	Lietuvos Policija
Rugilė Butkevičiūtė	VšĮ Ribologija, vadovė

Šaltiniai: papildoma medžiaga

Šaltinis	Nuorodos, pastabos
Pasaulio sveikatos organizacijos informacinis bukletas	https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77434/WHO_RHR_12.37_eng.pdf
Europos parlamento ir Tarybos direktyva „Dėl kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu šeimoje“	Pasiūlymas. Strasbūras, 2022 03 08
Laima Vaigė. „Kas pakito Švedijoje po Stambulo konvencijos ratifikavimo?“	https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/laima-vaige-kas-pakito-svedijoje-po-stambulo-konvencijos-ratifikavimo.d?id=93584577
Interviu su Policijos atstovu Jevgenijumi Liepiu	Anketa, korespondencija elektroniniu paštu
Interviu su Sveiktos apsaugos ministerijos atstove Inga Cechanovičiene	Anketa, korespondencija elektroniniu paštu
Interviu su Ilona Kajokaitė, Greitosios medicinos pagalbos tarnyba	Anketa, Korespondencija elektroniniu paštu
Interneto svetainių, skirtų informacijai apie seksualinį smurtą, analizė	visureikalas.lt; manoteises.lt; ribologija.lt; specializuotospagalboscentras.lt;

Jeigu turite papildomos informacijos,
o gal ieškote pagalbos ar patarimo
susisiekiame:

monika.rogers@kurklit.lt

